

качественная характеристики вопросов детей познавательного и социально-коммуникативного характера. Раскрывается причины преобладания одних над другими. Приводятся рекомендации для повышения уровня активно-познавательного отношения детей к окружению.

Ключевые слова: активность, познание, любознательность, отношение, направленность, вопросы.

I. Karabaeva

Manifestations of active –cognitive attitude to the environment of children in questions to adults.

The article describes the results of a study of psychological features of active –cognitive relation of children preschool age to reality. The article presents the quantitative and qualitative characteristics of those of children cognitive and socio-communicative nature. Disclose the reason for the predominance of one over the other. With recommendations to improve the active –cognitive relation of children to the environment.

Keywords: activity, knowledge, curiosity, attitude, focus, questions.

УДК 159.922.73–053.4(043.3)

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЯВУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У РОЛЬОВІЙ ВЗАЄМОДІЇ З ОДНОЛІТКАМИ

**К. Карасьова, Інститут психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України**

В статті розглядається спрямування рольової активності старших дошкільників у процесі творчих ігор. Охарактеризовано основні показники прояву ціннісних орієнтирів старших дошкільників у їх рольовій активності в процесі сюжетно-рольових ігор.

Ключові слова: ціннісні орієнтири, рольова активність дитини, термінальні та операціональні ціннісні орієнтири, рольова взаємодія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність проблеми статті постає з результатів сучасних психологічних досліджень соціальної ситуації розвитку дошкільника, які свідчать про недооцінювання виховної функції системи дошкільної ланки освіти. Природним для дошкільного дитинства є процес присвоєння дитиною культурологічних надбань людства, вона активно “висвоює” знання, які приховані в ній самій (М. Гайдегер), але для своєї експлікації потребують культурних засобів [9]. Відомо, що розвиток потребово-мотиваційної сфери зумовлюється соціально-історичним контекстом, рівнем психічного розвитку дитини та ступенем її включеності у процес активного засвоєння діяльній структури гри (Л. Виготський, Д. Ельконін, Д. Менджеріцька).

Одним із генетично первісних культурних засобів, завдяки якому дитина присвоює систему ціннісних уявлень про існування навколишнього світу, ставлень до себе та оточуючого життєвого простору – є ігрова роль. У процесі активного прийняття дошкільником ігрових ролей експлікуються його знання про себе та навколишній світ. Ігрові засоби забезпечують прагнення дитини активно включитись у діяльнісну сферу дорослих та визначити власне місце у системі реальних взаємин із однолітками (Л. Венгер, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Усова). У процесі гри дитина прагне досягти певної ігрової мети, яка на різних етапах розвитку ігрової діяльності проявляється в оволодінні нею дієвою стороною соціальної функції дорослого (О. Леонтьєв, П. Зінченко). Результативність процесу засвоєння ігрової ролі визначається рівнем оволодіння ігровими та реальними стосунками, які встановлюються між учасниками гри.

Отже, дитина присвоює суспільно значущі моральні норми поведінки у процесі засвоєння соціальних ролей. Поступово роль стає центром гри, з розвитком психологічного змісту гри уява все більше дисциплінується [13]. Так, оволодіння правилами гри та логікою ігрових ролей, дозволяє дитині самостійно підпорядковувати свою поведінку ігровим вимогам: налагоджувати, радіти, підтримувати, скеровувати, спрямовувати, захищати, збагачувати, відшукувати, співпереживати у процесі здійснення ролі та відтворення сюжету гри. У процесі висвоювання таких дій дошкільник навчається керувати своєю поведінкою та підпорядковувати її системі моральних норм та цінностей.

Аналізуючи сучасні дослідження з приводу стану творчої гри у життєдіяльності дошкільників, ми дійшли висновку, що у старшому дошкільному віці через ігрові ролі відбувається процес присвоєння ціннісних орієнтирів, коли діти включаються у процес спілкування з іншими дітьми. Входження дитини у взаємодію з однолітками допомагає досліджувати прояв інструментальних цінностей (цінностей-засобів), які спрямовують поведінку дитини на досягнення мети.

Дослідження входить до плану науково-дослідної роботи лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України і складає частину наукового напрямку: “Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі” № 0110U00221159, 2010 – 2014 рр.

Аналіз досліджень і публікацій. У своїй статті ми спираємось на такі основні теоретичні положення: процес експлікації ціннісних орієнтацій дитини відбувається у процесі прояву емоційного ставлення людини до соціально значимого ідеалу, поступовим формуванням уявлень про його образ, які дитина перевіряє у процесі спільної з однолітками діяльності та привласнює як соціально значиму поведінку; уявлення про ідеал наповнюються не тільки змістом, а й виступають для дитини ціннісними орієнтирами її поведінки у процесі самостійної діяльності з дорослими та однолітками; рольова дія визначається як одиниця вимірювання ступеня прояву ціннісних орієнтацій старших дошкільників; рольові дії проявляються (прояв – дія, процес, що робить явним, помітним чийсь стан, чийсь почуття, наміри і т. ін.) в ігровій взаємодії дітей різної спрямованості (налагоджувати, радіти, підтримувати, скеровувати, спрямовувати, захищати, збагачувати, відшукувати, співпереживати), яка визначає їх цінність для досягнення мети сюжетно-рольової гри; рольові дії визначаються дітьми в процесі здійснення змісту сюжетно-рольової гри та характеризуються їх вмінням здійснювати ігрові ролі [2; 4; 5; 6; 15; 16].

Формулювання мети статті. Основною метою нашої статті є визначення ігрової ролі дошкільника як культурного засобу експлікації його знання про себе та навколишній світ; характеристика прояву операціональних ціннісних орієнтирів дітей старшого дошкільного віку в процесі діагностики їх рольової активності в творчій грі.

Виклад основного матеріалу статті. Одним із генетично первісних культурних засобів, завдяки якому дитина присвоює систему ціннісних уявлень про існування навколишнього світу, ставлень до себе та оточуючого

життєвого простору – є ігрова роль. У процесі активного прийняття дошкільником ігрових ролей експлікуються його знання про себе та навколишній світ.

Таким чином, дослідження дитячої активності у процесі відтворення реальних стосунків під час ігрової діяльності дає можливість більш повно охарактеризувати прояви інструментальних цінностей у змісті сюжетно-рольової гри. Необхідно звернути увагу на те, що у процесі дослідження була визначена необхідність спостереження не тільки за ігровими, а й за реальними стосунками старших дошкільників під час створення дітьми спільного ігрового поля.

Діагностика рівнів прояву ціннісних орієнтації дітей під час їх рольової активності різної спрямованості у реальних та ігрових стосунках

Метод: невиключене спостереження.

Мета: з'ясувати рівень прояву ціннісних орієнтації дітей старшого дошкільного віку під час їх рольової активності різної спрямованості у реальних та ігрових стосунках в процесі сюжетно-рольових ігор.

Процедура: психолог спостерігає за проявом реальної та ігрової поведінки старших дошкільників у процесі сюжетно-рольових ігор. Бланк заповнюється на кожну дитину окремо. У бланку “Спостереження рівнів прояву ціннісних орієнтації дітей під час їх рольової активності різної спрямованості у реальних та ігрових стосунках” психолог фіксує:

1. Дату спостереження за грою; назву сюжету гри; ім'я та прізвище дитини; роль або ролі, які вона виконувала під час гри. 2. Показники та оцінки рівнів прояву ціннісних орієнтації дітей під час їх рольової активності різної спрямованості у реальних та ігрових стосунках за такими параметрами:

Родина, здоров'я, краса природи, краса техніки, зовнішня краса, гроші:

– не приймає участі у виборі сюжету та розподіленні ролей, бере на себе ролі запропоновані іншими учасниками гри (*Катя Ж. “А мені, мені, що робити? Саша А. Ти ж медсестра! Ось, дай хворим картки.”*) – нуль балів;

– самостійно обирає роль та розіграє відповідно ігровому задуму, спираючись на власний досвід (*Саша П. “Моя мама подивиться на мене по телевізору і скаже, що я справжня зірка.”*) – один бал;

– організовує гру за обраним сюжетом, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату гри (*Даня П. “Дивіться, який цікавий матеріал я записав на камеру про наш Будинок моди. Буде що показувати по телевізору.”*) – два бали.

Самостійність:

– виконує ролі запропоновані іншими учасниками гри (*Ваня А. “Катя, нехай заводить хворих в кабінет лікаря. Катя Ж. “Ну, добре.”*) – нуль балів;

– вибирає та визначає їх зміст ролі в яких проявляє самостійність (“Я хочу бути радистом, щоб приймати та передавати повідомлення.”) – один бал;

– вибирає ролі в яких проявляє відповідальність за дії інших учасників гри та за саму гру (*Ваня А. “Ура, я – капітан! Необхідно набрати команду для плавання.”*) – два бали.

Щастя:

– роль має негативний зміст, спрямована на знищення спільної гри (“А я буду бандитом і все вам тут розкидаю.”) – нуль балів;

– рольова поведінка має позитивний характер, спрямована на партнерів по грі та досягнення результату (*Ваня А. “Я буду роздавати медичні картки, я це вмю. А Катя, нехай заводить хворих в кабінет лікаря.”*) – один бал;

– роль носить позитивний характер та спрямована на спільний результат (*Саша А. “Я буду лікарем, щоб допомагати хворим.”*) – два бали.

Дружба:

– розіграє ролі самостійно, не хоче грати разом з іншими дітьми (*дитина самостійно розіграє власні сюжети*) – нуль балів;

– виконує ролі в яких проявляється дружнє ставлення до інших учасників гри (*Вероніка “Я буду твоєю мамою і допоможу тобі приготувати вечерю.”*) – один бал;

– виконує ролі в яких дружні стосунки є змістом рольової поведінки (*Ваня А. “Наближається шторм. Наказую радисту – підтримувати зв’язок, рульовому – швидко йти до найближчого берега, всім іншим – чекати в каютах, а лікарю – слідкувати за здоров’ям людей під час шторму.”*) – два бали.

Цілеспрямованість:

– виконання ролі не спрямоване на результат, ролі не об’єднані спільним сюжетом (*незакінчені або кругові сюжети*) – нуль балів;

– виконання ролі спрямоване на здійснення сюжету (*дитина закінчує розігрування ролі при логічному завершенні сюжету, але не завжди спільно з однолітками*) – один бал;

– вибирає ролі завжди спрямовані на досягнення мети гри (*дитина погоджує зміни сюжету та рольову поведінку з однолітками, щоб досягнути спільного результату*) – два бали.

Сміливість:

– виконує ролі в яких проявляється бажання бути захищеним (*зайчик, маленька мишка, маленька дитинка*) – нуль балів;

– виконує ролі та рольові дії в яких проявляє сміливість (*Вероніка “Я стережу ваших доньок. Ілля, убери руки, відійди.”*) – один бал;

– виконує ролі у яких сміливість є рольовою характеристикою (*“рятівник, пожежник, лікар”*) – два бали.

Наполегливість:

– не наполягає на виконанні бажаної ролі, погоджується на виконання будь-якої ролі (*Катя Ж. “А мені, мені, що робити?”*) – нуль балів;

– наполягає на виконанні бажаної ролі або розігрує її самостійно (*Саша А. “Я буду стоматологом тому, що вчора був у зубного лікаря і знаю що він робить. А коли я виросту то теж стану лікувати дітям зуби.”*) – один бал;

– переконує учасників гри у необхідності надання бажаної ролі у процесі зміни сюжету або появи нової цікавої ролі (*Даня П.* : “*Можна буду водієм?*” *Даша А.* : “*Нам не треба водій. Для чого він нам?*” *Даня П.*: “*Водій може перевозити бандеролі та вчасно доставляти грузи.*” *Олена Б.*: “*Дуже добре! Даня буде допомагати, бо важко розносити бандеролі самій.*”) – два бали.

Творчість:

– відтворює запропоновані іншими дітьми сюжети (Ілля “*Будемо будувати дім – ти будеш возити кубики*”. *Іра* “*Добре, я везу для тебе кубики.*”) – нуль балів;

– розширює свої ролі новою рольовою поведінкою (*Вероніка* “*Давай будемо уявляти, що машини – це коляски!*”) – один бал;

– наповнює спільні сюжети новими сюжетними лініями та ролями (*Назар* “*А у нас танк. Я вогонь пускаю – “Бабах”. Вибігає з машини, розставляє руки як крила: “Я на літаку, а ви там – на землі – такі маленькі.*”) – два бали.

Допитливість:

– не звертає уваги на нові сюжети та ролі, грає за відомим сюжетом (*Карина* “*Можна я буду з вами грати?*” *Назар* “*Ні, ми будемо гратись самі. Відійди, не бачиш, що ми вже на тебе наїхали.*”) – нуль балів;

– в процесі розігрування сюжету сприймає нові знання, засвоює нову рольову поведінку (*Карина* “*Це наш зайчик, він поїде до нас на дачу*”. *Венера* “*Добре. Він їсть моркву, а на дачі її багато*”. *Вероніка* “*А що він п’є? Мабуть молочко, бо він ще маленький. Почекайте я візьму зайчикові молока.*”) – один бал;

– сприймає та передає нові знання під час розгортання сюжету, скеровує рольову поведінку та сюжет згідно нового змісту (*Вероніка* “*Насправді цей пісок чарівний, з нього можна зробити Казковий замок. Бери стільки піску скільки тобі потрібно, давай будувати місто для чарівників?*”) – два бали.

Співпереживання:

– передає через роль тільки свої переживання (*Венера* “Вони погані й у них багато мікробів. Від них можна захворіти. Давайте їх знищимо?”) – нуль балів;

– вмiє передавати свої переживання та переживає за інших (*Ярослава* “Не треба вбивати мурашок, йдiть геть звiдси”) – один бал;

– виконує ролі у яких співпереживання є рольовою характеристикою (*Ваня А. при виконанні ролі капітана опікується здоров'ям команди та пасажирів* “Треба швидко приготувати кашу, бутерброди і сік, щоб нагодувати команду.”) – два бали.

Впевненість:

– не ініціює рольову поведінку або погоджується на запропоновані іншими дітьми ролі (*Венера* “Давай я тебе розчешу?” *Карина* “Давай”, *сiдає на стiльчик бiля дзеркала.*) – нуль балів;

– часто звертається за допомогою до однолітків, змінює власну рольову поведінку за бажанням інших гравців (*Вероніка* “Ксюша, ти чого ходиш за нами як собачка? ” *Ксеня* змінює рольову поведінку та починає бігати й гавкати як цуценя.) – один балів;

– самостійно ініціює рольову поведінку, погоджує свої рольову поведінку з іншими учасниками гри (*Іра* “Вероніка, я теж хочу бути мамою. Можна взяти наших доньок і покласти в коляски.” *Іра* пропонує *Вероніці* взяти вантажні машини та покласти у кузов, ніби у коляски, доньок. *Іра* “Вероніка пішли гуляти з доньками до парку!”) – два бали.

№ _____
 Дата _____
 Назва сюжету гри _____
 № ДНЗ _____

Бланк
фіксації результатів спостереження рівня прояву ціннісних орієнтацій
дітей під час їх рольової активності різної спрямованості
у реальних та ігрових ситуаціях

Ім'я та ініціалі дитини _____
 Назви ролей _____

		Показники					Сума балів
		Бали	1	2	3	4	5
			гра	гра	гра	гра	гра
Рольові	не приймає участь у виборі сюжету про родину (сім'я) та розподілені ролей (мама, тато, донька, син) не приймає участь у виборі сюжету про родину, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом родини, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
Здоров'я	не приймає участь у виборі сюжету про здоров'я (лікарня) та розподілені ролей (лікар, медсестра) не приймає участь у виборі сюжету про здоров'я, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом здоров'я, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
Краса природи	не приймає участь у виборі сюжету про красу природи (зоопарк) та розподілені ролей (ветеринар, ведміль, зайчик) не приймає участь у виборі сюжету про красу природи, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом краса природи, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
Краса техніки	не приймає участь у виборі сюжету про красу техніки (мастерня автомобілів) та розподілені ролей не приймає участь у виборі сюжету про красу природи, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом краса природи, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
Зовнішня краса	не приймає участь у виборі сюжету про зовнішню красу (дім моли) та розподілені ролей не приймає участь у виборі сюжету про зовнішню красу, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом зовнішня краса, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
Гроші	не приймає участь у виборі сюжету про гроші (магазин) та розподілені ролей (каспер, продавець) не приймає участь у виборі сюжету про гроші, але самостійно обирає роль, спіраючись на власний досвід організовує гру за сюжетом гроші, розподіляє ролі, спрямовує сюжет на досягнення спільного результату	0					
		1					
		2					

	Показники	Бали	1 гра	2 гра	3 гра	4 гра	5 гра	Сума балів
самостійність	виконує ролі запропоновані іншими учасниками гри	0						
	вибирає та визначає їх зміст ролі в яких проявляє самостійність	1						
	вибирає ролі в яких проявляє відповідальність за дії інших учасників гри	2						
щастя	роль має негативний зміст, спрямована на знищення спільної гри	0						
	рольова поведінка має позитивний характер, спрямована на партнерів по грі	1						
	роль носить позитивний характер та спрямована на спільний результат	2						
дружба	розігрує ролі самостійно, не хоче грати разом з іншими дітьми	0						
	виконує ролі в яких проявляється дружнє ставлення до інших учасників гри	1						
	виконує ролі в яких дружні стосунки є змістом рольової поведінки	2						
цілеспрямованість	виконання ролі не спрямоване на результат, ролі не об'єднані сюжетною лінією	0						
	виконання ролі спрямоване на здійснення сюжету	1						
	вибирає ролі завжди спрямовані на досягнення мети гри	2						
сміливість	виконує ролі в яких проявляється бажання бути захищеним	0						
	виконує рольові дії в яких проявляє сміливість	1						
	виконує ролі у яких сміливість є рольовою характеристикою	2						
наполегливість	погоджується на виконання будь-якої ролі	0						
	наполягає на виконанні бажаної ролі або розігрує її самостійно	1						
	переконує учасників гри у необхідності надання бажаної ролі	2						
творчість	відтворює запропоновані іншими дітьми сюжети	0						
	розширює свої ролі новою рольовою поведінкою	1						
	наповнює спільні сюжети новими сюжетними лініями та ролями	2						
допитливість	не звертає уваги на нові сюжети та ролі, грає за відомим сюжетом	0						
	в процесі розігрування сюжету сприймає нові знання, засвоює нову рольову поведінку	1						
	сприймає та передає нові знання під час розгортання сюжету, скеровує рольову поведінку та сюжет згідно нового змісту	2						
співпереживання	вміє передати через роль свої переживання	0						
	вміє передавати свої переживання та переживає за інших	1						
	виконує ролі у яких співпереживання є рольовою характеристикою	2						
впевненість	не ініціює рольову поведінку, погоджується на запропоновані іншими дітьми ролі	0						
	часто звертається за допомогою до однолітків, змінює власну рольову поведінку за бажанням інших гравців	1						
	самостійно ініціює рольову поведінку, погоджує свої рольову поведінку з іншими учасниками гри	2						

Проведене дослідження за представленою методикою дає підстави визначити такі тенденції прояву ціннісних орієнтирів дітей старшого дошкільного віку в рольовій та реальній взаємодії:

Приблизно 95% сюжетів дітей зазначеного віку відтворюються за позитивними сюжетами, від яких вихованці отримують задоволення. Найбільш знаними та повторюваними сюжетами ігор є: подорожі, будівництво, сім'я, перукарня, свята, пошукачі скарбів, лікарня.

У названих сюжетах 70% дітей відтворюють рольові та ігрові стосунки які спрямовані на: дружбу, зовнішню красу, ставлення до природи, сімейні стосунки, ставлення до матеріальних цінностей, збереження здоров'я, ставлення до техніки, мистецтва.

У таких сюжетно-рольових іграх, рольова активність дітей спрямована на відтворення таких цінностей як самостійність, цілеспрямованість, сміливість, впевненість, співпереживання, творчість, допитливість.

Загалом констатовано, що для більшості дітей певний рівень прояву термінальних цінностей поєднувався з відповідним рівнем прояву інструментальних ціннісних орієнтирів у ігровій діяльності. Водночас виявились старші дошкільники, у яких спостерігалися розбіжності між рівнем прояву термінальних та інструментальних ціннісних орієнтирів. Так, більшість дітей (90 %) не знали, що означає слово цілеспрямованість, співпереживання, але в ігровій ситуації:

- вміли передавати свої переживання та переживати за інших;
- обирали ролі в яких співпереживання є рольовою характеристикою;
- виконували ролі спрямовані на здійснення сюжету;
- обирали ролі завжди спрямовані на досягнення мети гри.

Тривожна ситуація спостерігалась у іграх в сім'ю, майже жодного разу у сюжетно-рольових іграх не було зафіксовано виконання ролі тата. Дівчата з зацікавленням виконували роль мами, доньки, але не запрошували до гри хлопців.

Попередній аналіз емпіричних даних допоміг умовно розподілити дітей на такі підгрупи.

До першої підгрупи увійшли старші дошкільники, які проявили *достатній та середній рівні знань* про родину, щастя, здоров'я, дружбу, красу природи, красу мистецтва, красу техніки, зовнішню красу, творчість, гроші, співпереживання, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість; *визначали своє ставлення* до названих цінностей; *керувались визначеними цінностями* у ігровій та реальній взаємодії з однолітками.

До другої підгрупи увійшли діти, які проявили *середній рівень знань* про родину, щастя, здоров'я, дружбу, красу природи, красу мистецтва, красу техніки, зовнішню красу, творчість, гроші, співпереживання, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість; *визначали своє ставлення* до названих цінностей; *не завжди керувались визначеними цінностями* у ігровій та реальній взаємодії з однолітками.

До третьої підгрупи увійшли діти, які проявили *середній та недостатній рівні знань* про родину, щастя, здоров'я, дружбу, красу природи, красу мистецтва, красу техніки, зовнішню красу, творчість, гроші, співпереживання, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість; *не чітко визначали своє ставлення* до названих цінностей; *не керувались визначеними цінностями* у ігровій та реальній взаємодії з однолітками.

До четвертої підгрупи увійшли діти, які проявили *недостатній рівень знань* про родину, щастя, здоров'я, дружбу, красу природи, красу мистецтва, красу техніки, зовнішню красу, творчість, гроші, співпереживання, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість; *не чітко визначали своє ставлення* до названих цінностей; *але керувались визначеними цінностями* у ігровій та реальній взаємодії з однолітками.

Висновки. Отже попередній аналіз емпіричних даних дозволив визначити, що розгортання ціннісних орієнтирів у старшому дошкільному віці відбувається засобами ігрової діяльності, в якій дитина виробляє своє ставлення до оточуючого життєвого простору, що скеровує відтворення ціннісних уявлень про існування навколишнього світу.

Враховуючи визначені чотири підгрупи за рівнями прояву термінальних та інструментальних ціннісних орієнтацій старших дошкільників, були визначені умови експлікації ціннісних орієнтацій у процесі активного присвоєння ігрових та рольових норм взаємодії з однолітками:

- включення дитини у систему активної взаємодії з природним та соціальним довкіллям;

- надання адекватних віку дитини знань про систему ціннісних орієнтацій;

- вироблення адекватного ставлення дитини до системи знаних цінностей у ігровій та реальній взаємодії з дорослими й однолітками;

- розширення уявлень дошкільника про систему цінностей і сучасному суспільстві;

- підтримання здатності дитини проявляти співпереживання, самостійність, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість (інструментальні цінності) у процесі засвоєння активної рольової поведінки;

- залучення дитини до культурологічно-історичних досягнень суспільства через збагачення змістовного наповнення ціннісних орієнтирів;

- визначення загальнолюдських цінностей добра, істини, краси, справедливості, любові у процесі розкриття смислу ігрової ролі через норми спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой толковый психологический словарь / [пер. с англ. Е. Ю. Чеботарев]. – М. : Вече, АСТ, 2000. – Т. 1. – 592 с.
2. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л. С. Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62–76.

3. Виховання гуманних почуттів у дітей / [С. Ладивір, О. Долинна, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Тищенко, О. Вовчик-Блакитна, Ю. Приходько]; за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 168 с. – (Серія „Дитина замовляє розвиток”).
4. Карасьова К. Самодіяльні ігри дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с. (“Бібліотека “Шкільного світу”).
5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
6. Котирло В. К. Гра, навчання та праця в житті дошкільника / В. К. Котирло. – К. : Знання, 1968. – 46 с.
7. Котирло В. К. Роль дошкільного виховання в формуванні личности / Котирло В. К., Титаренко Т. М. – К. : Знання, 1977. – 48 с.
8. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 3-е изд. – М. : Издательство Московского университета, 1972. – 573 с.
9. Маякова І. В. Етнопсихологічні особливості картини світу дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / І.В. Маякова ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2009. – С. 5–7.
10. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку : наук.-метод. посіб. / Т. О. Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 140 с.
11. Рокич М. Методика изучения ценностных ориентаций / М. Рокич // Лучшие психологические тесты. – Петрозаводск : «Петроком», 1992. – 120 с.
12. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – М. : Изд-во АПН СССР, 1958. – 148 с.
13. Словник української мови. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. 9. “С”. – 806 с.
14. Шаронов В. В. Основы социальной антропологии / В. В. Шаронов ; [оформление обложки А. А. Алексеенко, С. А. Шапиро]. – СПб. : Издательство „Лань”, 1997. – 192 с.
15. Эльконин Д. Б. Психология игры : монографія / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1978. – 304 с.

К. Карасьова

ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТИРОВ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ РОЛЕВОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СО СВЕРСТНИКАМИ.

В статье рассматривается направление ролевой активности старших дошкольников в процессе творческих игр. Охарактеризованы основные показатели проявления ценностных ориентиров старших дошкольников в их ролевой активности в процессе сюжетно-ролевых игр.

Ключевые слова: *ценностные ориентиры, ролевая активность ребенка, терминальные и операциональные ценностные ориентиры, ролевое взаимодействие.*

К. Karasiowa

DESCRIPTION MANIFESTATIONS OF VALUED ORIENTATIONS OF PRESCHOOL CHILD IN THE INTERACTION WITH THE PEER.

In article addresses the vector of role functioning senior under-six in creative play. In article describes the main indicators of valued orientirov senior under-six in their role-playing activity in the creative play.

Keywords: *value systems, role-playing activity of the child, terminal and operational value systems, role interaction.*

О. Кікінежді, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті представлено результати експериментального вивчення психологічних механізмів і особливостей розвитку гендерної ідентифікації у старшому дошкільному віці. З'ясовано зміст первинних гендерних уявлень дівчаток і хлопчиків у цьому віці та умови набуття ними статеворольової ідентичності, а також чинники подальшого поглиблення та диференціації статевої свідомості та самосвідомості в контексті традиційних чи егалітарних координат.

Ключові слова: гендерна ідентичність, старший дошкільний вік, статева свідомість і самосвідомість, статеворольова диференціація, гендерна поляризація.

Актуальність проблеми зумовлена дослідженням соціокультурної ситуації становлення статевої самосвідомості дитини старшого дошкільного віку, оскільки саме цей віковий період вважається важливим періодом “зав’язування найбільш значущих вузлів” зростаючої особистості, всередині якого відбувається формування чіткого і незворотного уявлення “Я – дівчинка/Я – хлопчик”.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної психологічної літератури з цієї проблеми свідчить про різноманітність та неоднозначність тлумачень механізмів впливу на становлення статевої свідомості та самосвідомості дитини, зокрема: ідентифікації з батьками і ровесниками (З. Фройд), системи заохочень та покарань з боку дорослих (А. Бандура), адресування дитині приписів та підкріплення типової для статі поведінки (Е. Маккобі, К. Джеклін), активність самої дитини в освоєнні гендерних ролей та самокатегоризації статі (Л. Кольберг, Д. Улліан, Й. Плек), причому розвиток гендерної ідентичності є тотожним етапам когнітивного розвитку дитини за Ж. Піаже. Оцінка з боку дорослих, а пізніше однолітків, поведінки дитини з приводу відповідності чи не відповідності гендерним нормам, суттєво впливає на самооцінку себе як представника статі (І. Кон, Я. Коломінський). Остаточне усвідомлення незворотності статевої належності дітьми старшого дошкільного віку співпадає з бурхливим посиленням статевої диференціації у